

Այսօր ահա դարձեալ քեզի՛ կը հաւատամ, Աստուածածի՛ն
Եւ Անահի՛տ ինծի համար. առաւօտեան ցօղն իմ վըճիտ,
Եւ դիչերիս խաղաղական աղբիւրն ես դուն աստեղածոր.
Ու ճըրագիս շողն ես ոսկի, ծուխն ես դէպի երկինքը բաց
Իմ աչուածիս կըրակներէն, դեռ դադափարն ես միշտ հըզօր...
Ու սրբութիւնն իմ հոգիիս՝ ուր կը հսկես թեւատարած...

Կը բարձրանամ ու կ'իյնամ դեռ, ես կը կառչիմ բիւրեղներուդ
Այս ձեռքերովդ աղօթքի հայցումներէն ալ պարտասուն.
Ահա՛ կարծես պիտի հասնիմ արեւակէջ ծիրը կապոյտ,
Երբոր յանկարծ մառախուղով հոգիս նորէն կը պատես դուն:

Բայց մինչեւ ե՞րբ անհասելի պիտի կանգնիս անոր դիմաց՝
Որուն մարմինը քարերուդ եւ հողիդ մէջ երկա՛ր դարեր
Քանդակ եղաւ, լոյսի սափոր, եւ ցորենի խուրձ ոսկեմած,
Եւ ջուրերուդ դարնանաղայր տարփոտ ողջօյնն աւետարեր...

Գըթա՛ ինծի. ոչ մէկ խորհուրդ ցաւատանջ իսկ սրտիս համար
Պայծառաշունչ քու տեսիլքիդ կրնայ ստուեր նետել վըրան.
Գըթա խօսքին որ կը հասնի մինչեւ շրթներդ դադահար,
Արիւններով իր դադանքէն՝ խոր, մահացու վէրքի նըման...

Գըթա՛ տըղուն որ երաժիշտն եղաւ վանքին Սուրբ Նըշանի.
Կաշերուն վրայ երազեց քեզ, կարօտական դիչերներով.
Գըթա՛ տփուրն պարմանիին որ ծածկեց օր մը հոգեթով
Իր պաշտումովը խանդաբորբ կեանքին արձանը ծիրանի...

Գըթա՛ Յոյսին որ իրենն է տակաւին սուրբ, շուշանափայլ.
Գըթա՛ վարդին զոր ան քաղեց աշուններէն արտասուածոր.
Թո՛ղ ան՝ կրէ իր ուսերուն սիրոյ շուշիան աստեղածալ,
Ու քեզի դայ պատարագել քուրմի նըման հաւատաւոր...

Քեզի՛ բերէ սափորը ջինջ ողեղինած իր գանձերուն.
Եւ անոնցմով ըլլայ փարթամ վերջին բոպէն իսկ արեւին.
Քեզի՛ բերէ անմեղութեամբ իր տենչանքները սարսուռուն,
Ու քաւութիւնը լուսաջեր իր մեղքերուն ձիւնամարմին...

Հասնիլ քեզի թո՛ղ ալ ցընորք չըլլայ երբեք ինծի համար.
Թող ես կառչիմ տատասկներուդ եւ իմ ձեռքերդ արիւնին.
Տե՛ս, կտրած եմ օձապըտոյտ եւ ահաւոր ճամբայ մ'երկար,
Եւ դուն ահա վերն ես, կանգնած յաւերժութեան մէջ տեսլային

Եւ լայնարիւր կը դիտեմ քեզ անդոհանքիս մէջ յարատեւ.
Գահավէժին եզերքն հասած՝ ծունկերս արդէն կը կըթոտին.
Եթէ իյնամ՝ մահըս ժըպիտ արձանային ոտքիդ առջեւ,
Զիս արժանի համարէ՛ դուն սիրոյդ անչէջ պատարագին...

ԱՐՍԷՆ ԵՐԿԱԹ

ՄԵՐ ԳՐԱԿԱՆ ՀՈՒՆՁՔԸ

ՀԱՆԴԻՍ ՀԱՆԴԻՍԻՅ

1946ի արտասահմանեան պարբերականները

ՀԱՅՐԵՆԻՔ - ՏՊ. ՊԱՍԹՈՆ

«Հայրենիք» ամսագրին Յունուար-Փետրուար
միացած թիւը կը բացուի վեպերով. «Լի-
վանտա», «Խաղաղ անկիւն մը». «Քրիս-
տինէ»: Ասոնք պատուական թերթին կարեւոր
էջերը չեն կազմեր, այլ կը ծառայեն բազմա-
կողմանի և արդիական գոյն տալու հանդէսին:
Ոչ ոք կը ժխտէ վեպին ալ մեծ կարեւորու-
թիւնը իբր գրականութիւն և արուեստ, բայց
ոչ «Լիվանտա»ի հեղինակը Գ. Մեղրեցի, և
ոչ միւսները Զօհրապի մը կամ Զարգարեանի
մը կը մօտենան: Նոյն գրութեան մէջ են քեր-
թողները, բացի թափառականէն որ կըցած է
տալ քանի մը խոսքի և տաք ներշնչումով
սողեր:

Հայրենիքի լաւագոյն էջերը կը բռնեն Ն.
Մառի Սնի հայկական աւերակ քաղաքը. Քրան-
սերէնէ թարգմանուած: Ն. Մառ, նախ կը
հերքէ Անիի երկրաշարժէ կործանուած ըլլալը,
հակառակ տիրող և պատմական կարծիքին. յե-
տոյ կ'անցնի զինուորական, քաղաքական նկա-
րագրին: Կ'ապացուցանէ թէ Անին ժ-ժ. դա-
րերու ընթացքին զուտ հայկական շինութիւն-
ներով միայն չէ ճոխացած, այլ ուրիշ ազգեր
եւս իրենց արուեստի գրոշմը դրած են, Յոյներ,
Վրացիներ, Արաբներ և մինչեւ իսկ կիսավայրի
Քիւրտեր (Շեռադեաններ): Ըստ հեղինակին՝
Անին մինչեւ ժ-ի գարու կէսերը գեռ կենդանի
էր, թէպէտ ոչ հին փառքերով:

Բազրատունիներու թագաւորութեան բար-
ձուակն վերջն է որ, կ'ըսէ Մառ, կը սկսի քաղ-
քենի ինքնազարթոյնը, ուրիշ ճարտարապետու-
թիւններու ազդեցութիւնը, կրօնական հակա-
մարտութիւններ՝ վրացական և մեղքիդեան եւ
կեղեցիներու. ասոնց կը խառնուի իսլամական
տարրը իր մզկիթներով, դամբաններով: Ապա

կը բարձրանան աշխարհիկ շէնքեր, պալատներ,
որմնակարներ (Ս. Գ. Լուսաւորիչ) Հայ-Կով-
կասեան ըմբռնումով: Կը բազմանան զանազան
լեզուներով արձանագրութիւնները՝ յունարէն,
վրացերէն, արաբերէն: Անոնց առօրեայ կեն-
ցաղը, վաճառականական գրութիւնը իր վաթ-
սունորդական չափերով: Կը խօսի կամուրջ-
ներու, փողոցներու վրայ, հին քարայրներու,
յիշատակարաններու որ կը զօդեն Անիի նախա-
պատմական շրջաններուն: Կը վերջացնէ իր
համառօտ տեղեկութիւնները բողոքի ուժեղ
ձայն մը բարձրացնելով բռնապետներու դէմ,
որոնք ցարդ չեն դադրած այդ համաշխարհային
յիշատակարանները կործանելէ:

Ոչ ոք կը ժխտէ Ն. Մառի խոր հմտութիւնը
Անիի մասին, գծաթափառար դիւքը առաջնոր-
դող հոգին մեղի քիչ նպաստաւոր եղած է՝ մեր
իսկ մայրաքաղաքին մէջ աւելի օտար փառքեր
տեսնելով քա՛ հայկական:

Ներկորդ կարեւոր յօդուածն է «ՈՐԳԱՅԻ
1895ի կոտորածը» թարգմանութիւն մը Բրի-
տանական փո՛ Հիւպատոս Ճ. Հ. Ֆրիցմորիսի
տեղեկատուութեան: Շատ իրադատ և սեղմ
տողերով Հիւպատոսը կը նկարագրէ գծաթափա-
Ուրֆայի արիւնոտ դէպքերը, անոր պատճառ-
ները, տիրուր հեռեանքները և ցեղի մը արիւ-
նոտ հոգին: Թարգմանիչը իրաւունք ունի մեր
առջեւ դնելու ցեղային այս ոճիւրները, դա-
րերով հետապնդելու արդարութիւնը և դասեր
առնելու մեր քաղաքական կեանքին մէջ:

Հայկական հարսանիքին հնդեւրոպական
դիմագիծը. - վիեննայի Միաբան Հ. Ս. Կո-
գեանն է այս յօդուածին հեղինակը, կը շա-
րունակէ նախորդ թիւերը հասցնելով մին-
չեւ Յուլիո-Օգոստոս թիւերը: Պատ. Հեղի-
նակը կը ջանայ ապացուցանել թէ հայ քրիս-
տոնական շրջանի մեր ընտանեկան վերակազ-
մութիւնը, վերաբերմամբ էր Հնդեւրոպական
սովորութիւններուն. միախառնութիւնը, կոնջ գերը
տան մէջ, պատկի արարողութիւնը, հօրենական
իշխանութեան սահմանափակումը, ամուսնու-
թեան հաւաքական նկարագիրը և այլ բոլոր

ընտանեկան յարաբերութիւններ իրենց համապատասխան ունին Հնդկերոպական մէջ:

Յետոյ կ'անցնի բաւերու, անձերու ազգականական կապերուն՝ որոնք անաղարտ մնացեր են հնդկերոպականէն. այսպէս Տուն, Դուն, Սիւն, Գուն, Հուն⁽¹⁾, և այլն: Երկարօրէն կը խօսի կուսութեան վրայ, ջանալով ապացուցանել թէ կուսութիւնը բնախօսական և գերգաստանական կարեւոր հարց մ'էր Հայերու քով, հաւանակ որ կոյս բառը փոխառեալ է մեր մէջ. ուժեղ հերքում կու տայ Ստրաբոնի անհեթեթ գաղափարներուն հայոց կուսական կեանքին նկատմամբ:

Ժողովրդական փաստերով կը խօսի Քաւորի մասին, ցոյց տալով թէ Քաւորը հեթանոսական Քաւորը չէ, այլ առանձին կարեւոր դէմք մը մեր պատկին մէջ, պաշտպան և խորհրդական նորաստեղծ ամուսնեւոր:

Յաջորդ թիւերուն մէջ Յարգ. Հեղինակը կը մանկէ շատ աննշան մանրամասնութիւններու մէջ, յօդուածը ծանրացնելով մէջբերումներով: Առաջ է հայկական վիպութիւններով և շատ աղքատ համապատասխան Հնդկերոպականով:

Հ. կողման բոլորովին անտես ըրած է Քրիստոնէութեան յայտնի և խոր ազդեցութիւնը մեր ընտանեկան բարեբերուն վրայ. արարողութիւնը արտաքին ձեւն է, իսկ Պատկի հոգին՝ Ս. խորհուրդը զոր ստացած ենք Աւետարանէն: Այնուհանդերձ ունի իր մեծ կարեւորութիւնը անգամ մը եւս հաստատելու մեր հին և բարի սովորութիւնները այս այնքան կենսական հարցին շուրջ, ներկայ տխուր կացութեան մէջ:

ՄԱՐՏ-ԱՊՐԻԼ թիւերով «Հայրենիք» մեզի աւելի կարեւոր գրութիւններ չի ներկայացներ: Կը շարունակուին վէպերէն ոմանք: Վեբստորիա քերթուած մը մի կարմիր էջ: Վ. Նաւասարդուածով մեզ փաստեր կու տայ լաւ ճանչնալ մունքը գէպի հայկական արեւմտ հարցը, մանաւանդ Նեքրու Բ. ի իսկական գիմագիծը որ հայաստան մ'է բարութեան գիմակին տակ:

«Էջ մը յուշերու» հաճելի գրութեամբ Խոս-

(1) «Հուն» բառը ասորական է. Արքայաժամ նահապետի ծննդավայրն ալ «Ուր» կը կոչուէր որ կրակ ըսել է:

րով Վահուր, զմեզ կը շրջեցնէ մանկութեան օրերէն մինչեւ ներկայ պատերազմին տխուր աշխարհները, հայկական մարտիրոսութիւնը, իրեն հետ հայ անհատական տարագրութիւնները աշխարհէ աշխարհ:

ՀԱՅՐԵՆԻՔ, և առհասարակ Դաշնակցական մամուլը բարի սովորութիւն մ'ունի լուսաբանել անհետացող համեստ դէմքեր, որոնք պիտի մնան մեր արդի պատմութեան լուսանցքին վրայ. բայց պէտք է ընդարձակեն իրենց ընտրութիւնը և չգոհան լոկ դաշնակ գործիչներով: Այսպէս հետաքրքրական են Սամսոնի, Յովսէփ Արզումանի, Կնեսարը (ու իշխան Արզումանը), Վահան Մինասիսեանի, Բարսեղ Գրիգորեանի, Վաղարշակ Շիւանեանի, համեստ գործիչներու կենսագրութիւնները, ինչպէս նաեւ հաւաքական յիշողութիւնները, որոնց համար ապագան շնորհակալ պիտի ըլլայ:

Կը հանդիպենք յետոյ դարձեալ Մալաթիոյ 1895ի ջարդին նկարագրութեան Բրիտանական հիւպատոսարաններու տեղեկատուութիւններէն թարգմանուած:

ՄԱՅԻՍ-ՅՈՒՆԻՍ միացեալ թիւին մէջ կը գտնենք նախ Համաստեղի Երանոս աղբար իր գիւղական հարազատ գոյներով, իր գիւղի անսպառ կարօտով, որ մեքենայացած և մաշեցուցիչ Ամերիկայի մէջ՝ ճշգրիտ պատկերն է բուն գաղութում մեր բոլոր գիւղացիներուն հոգեբանութեան: Եւ Համաստեղ վարպետօրէն գիտէ դուրս ցայտեցնել այդ փափուկ երանգը: Բոլոր հայ տարագիր գիւղացիները կը միանան հոգեով Երանոս աղբար մէջ, որոնց համար գիւղի երկինքը, դաշտը, ջուրը, աղբիւրները, կանանցութիւնը, մեղմադձ սրինգը, հօտը և նախիրը չկան ուրիշ երկիրներու մէջ: Եւ Երանոս իր երազային, գրեթէ հիւանդ վերացումներով զմեզ ստեպ կը տանի մեր ամէնուս կարօտալից ծննդավայրը: Համաստեղ չէ խնայած գնելու բանաստեղծական առատ գոյն, տեղական ջերմ նկարագիր, բնանկարներու հարազատութիւն. փնտռած է գիտմամբ գեղացնակ բառեր, մանաւանդ հայկական պատկերներ, կարծես քաղուած մեր Ժողովրդին կենդանի բերնէն:

Ն. Սարաֆեանի խառնուրդով գիրքը յանգաւոր հռետորութիւն մ'է, ուր երբեք փայլակի պէս կ'անցնին բանաստեղծական թուիչքներ: Բոլորքի քերթուած մ'է մեր օտար բարեկամներ կոչուած անձերու և ազգերու դէմ:

Այստեղ պէտք է ըսել յաւերժ ողբացեալ Ն. Չարենցի խօսքը. «Ով Հայաստան քու փրկութիւնդ միութեանդ մէջն է»:

Երկարաշունչ քերթուած մ'ունի և Մ. Իշխան, Հայաստան վերնագրով, աւելի ներշնչուած և պատկերաւից: Հայաստանի գովքը կը հիւսէ տարագիր կարօտալից աչքերով, կայ որդիական հարազատ սէր, թէպէտ քիչ մը շատ ուռուցիկ:

Հոգեբանական է Ն. Պէշիկթաշեանի Միւր հարուստները երգիծական յօդուածը, երբ չեն միացներ ոսկին սրտին հետ և գործել յօգուտ ազգին, այլ կը գառնան աւելի օտար և հայա մերժ, գրեթէ ամօթ համարելով իրենց իսկ խոնարհ ծագումը:

Յ. Ամատունի ընթացիկ և առանց պաշանջ կոտ ոճի, մեզի կը պատմէ փոքրիկ գրուած մը Պուլիարիոյ բարեացակամութենէն դէպի 1922ի հաւաքիր Հայերը, Քեմալական երկրորդ հաւաքիրէն: Միթիթարութիւն մ'է տեսնել թէ ինչպէս փոքրիկ և մեզ պէս երբեք թուրքին ձեռքը տառապած աղբիւր աւելի մարդասէր սիրտ ունին քան հարուստ կոչուած մեր աւերման կեղծ բարեկամները: Մեծ ազգերն ալ ունին մեծ հարուստներու հիւանդութիւնը:

Երրորդ Բրիտանական պաշտօնական տեղեկութիւն մը Վանի 1895ի կոտորածներուն վերաբերեալ. արտաքսպաւս մարդասիրական, խորքը հեռուոր մութ նպատակներ: Այնուհանդերձ մեզի շատ կարեւոր վաւերացումներ կու տայ մեր ապագային համար:

ՅՈՒՆԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ թիւը կը բացուի Էլէն-Բիւզանդի Ղարիբալուղի ընկալեցիմ երկարաշունչ վէպով, քաղուած Երեւանի կեանքէն, սովորական և անարուեստ գրութիւն մը, որ հեղինակուհին կը ջանայ 1922ի երիտասարդ Հանրապետութեան դրախտը նկարագրել, սարգ Հանրապետութիւնը և գերը հանրային կեանքին մէջ, և հուսկ հերոսութիւն օրերով Արուս քին մէջ, և հուսկ հերոսութիւն օրերով Արուս սիրահարական խեղճութիւններու մէջ: Վէպն սիրահարական խեղճութիւններու մէջ: Վէպն իրեն լեզուով, շարագրութիւնով, ոչինչ ունի գրական, չկան հոգեբանութիւններ, պատկերներ, մարդկային նկարագիր և բանաստեղծութիւն:

Համաստեղի Աստուածաւոր արքունիքները ոտանաւոր վիպակը իր խորքին մէջ գրաւիչ և պատկերաւոր, ամենախեղճ է իւր քերթուած

և գեռ աւելի խեղճ իւր տաղաչափութիւն: Համաստեղ պէտք չէ այս անկուսներն ունենայ, իր անմրցելի արձակով և վիպականերով արտասահմանի Ակսէ-Բակուցն է:

Հայրենիքի Յունուար-Փետրուար այս միացեալ թիւին մէջ կը հանդիպենք գեռ Էլիզ Մէհաբեանի Հայր մը վիպակին և ապա Արմէն Նայրիի Սեփիլիի դրոշմներ վիպակին, որ աւելի յաջող և հոգեբանական կը տեսնուի քան նախընթացը:

Ն. Պէշիկթաշեան ունի երեք գրուածքներ, երկու անհամ քերթուածներ՝ առանց քնարի քնարուն մը և երկար տողերով միատող բանաստեղծութիւններ: Միթէ սպառած են Պէշիկթաշեանի երգիծական նիւթերը, իր աղուոր արձակով որ ինկած է այս խեղճութիւններու մէջ. մինչ մեր ծիւղակները յօդուածով հաճելի է և իր յատուկ նիւթին մէջ, աղուոր արձակով:

Մ. Իշխանի Հայաստան գիւցազներգութիւնը կը շարունակուի և կը վերջանայ: Փառք Ասկը շարունակուի և կը վերջանայ: Քիչ մը չի տուց: Նոյն որոտընդոտ ոճը: Քիչ մը չի նմանի Սիմանթոյի «Ս. Մեսրոպ» քերթուածին գէթ իբրեւ յղացում ուղղութիւն և պատկերներու փնտռութիւն: Իր մէջ բունազգայնի բան մ'ունի:

Հիւլէական ուժի մասին շատ աւելի հմտօրէն յօդուածներ գրուած են եւրոպական բազմազգի թերթերուն մէջ, որոնց բաւական արձագանգ եղած են մեր օրագիրները: Փրոֆ. Յ. Յ. Չաքեղանի ներկայ յօդուածը կենդան գերը վեր մաշեանի ներկայ յօդուածը կենդան գերը վեր հանելու այս կարեւոր հարցին մէջ, կրնայ ծառայել մեր իգական սեռին աւելի լուրջ հարցերով զբաղելու:

Յ. Ամատունի դարձեալ իր յուշերէն պատմիկ մ'ունի Գիւտ Եպիսկոպոսի խորքերէն տառնորդութեան վրայ՝ Քեմալական շրջանին: Որքան գովելի է Ամատունիին եռանդը կազմակերպելու հոգեւորապէս այդ Ժամանակ Անալիսիոյ հոգեւորականները, այնքան ցաւալի Գիւտ տղին Հայ խելակները, այնքան ցաւալի Գիւտ Եպիսկոպոսին անփառունակ և անպատիւ վախճանը:

Յուշեր Վահան Տերեանի և իր ընկերների մասին. - Արսէն աւագ քահանայ Սիմէոնեանի անձնական ճանաչումներու և մանաւանդութեան, մէկ գրուածք է Տերեանի պատմականութեան, և սերտ բարեկամութեան անոր Լազարեան ճեմարանի ուսանողութեան շրջանին: Կու տայ բանաստեղծին նիւթական գիմագիծը, քերթու-

